

กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

The Process of a Public Minded Youth Creation and Development, Lahansai District, Burirum Province

วันพิชิต ศรีสุข¹

Wanpichit Srisuk¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเยาวชน 2) เพื่อศึกษาการก่อเกิด/พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงกลุ่มเยาวชนจิตอาสา จากอดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างและการพัฒนากลุ่มเยาวชนจิตอาสา และ 4) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการเครือข่ายเยาวชน จิตอาสาอำเภอละหานทราย ทั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ทดลองปฏิบัติการ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ปัญหาเยาวชน ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เคลื่อนไหวของโครงการโดยส่วนใหญ่ เป็นปัญหาทะเลาะวิวาท ยาเสพติด การติดเกมออนไลน์ ชู้สาว การหนีเรียน เป็นต้น ด้านการก่อเกิด/พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงกลุ่มเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย พบว่าในอดีตมีกลุ่มเยาวชนจิตอาสาที่เกิดในสถานศึกษา เป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2549 มีการก่อตั้ง “สมาพันธ์ยามแดงแห่งประเทศไทย” ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการเป็นแกนกลางในการเชื่อมเครือข่ายด้านการอาสาพัฒนา ซึ่งมีปรัชญาของกลุ่มว่า “สร้างสังคมสมานฉันท์ ร่วมกันพัฒนา” และในปี 2550 ได้มีการก่อตั้งชมรมพัฒนาคุณธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบุรีรัมย์ แห่งที่ 7 วัดโพธิ์ทรายทอง กิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ประกอบด้วยการจัดรายการวิทยุเพื่อเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม การเป็นพี่เลี้ยงโครงการอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม และจัดกิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ เป็นต้น

กระบวนการสร้างและการพัฒนากลุ่มเยาวชนจิตอาสาขณะผู้วิจัยได้ทดลองกับกลุ่มเยาวชนเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) กลุ่มเยาวชนโรงเรียนละหานทรายรัชดาภิเษก 2) กลุ่มเยาวชนโรงเรียนละหานทรายวิทยา 3) กลุ่มเยาวชนบ้านราษฎร์รักแดน และ 4) กลุ่มเยาวชนบ้านหนองโบสถ์

กล่าวโดยสรุปกระบวนการสร้างกลุ่มเยาวชนนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ ประการสำคัญคือช่วงเวลาที่จำกัดในการดำเนินโครงการของเยาวชน เพราะเมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่ของเยาวชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การจะให้เยาวชนรับผิดชอบหรือดำเนินโครงการต่าง ๆ ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพของวัย แต่หากจะให้โครงการเยาวชนดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องและ

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹ Lecturer in Social Sciences Department, Faculty of Humanities and Social Sciences Prince of Songkla University, Pattani Campus.

ยังยืนจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงคอยอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน และมีระบบในการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อต่อยอดการดำเนินโครงการของเยาวชนรุ่นเก่าอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: เยาวชน, จิตอาสา, เครือข่าย

Abstract

The objective of this study were to investigate: 1) youth problem condition; 2) creation and development of the public minded youth group from the past to the present; 3) an appropriate model and the process of the creation and development of the public mind youth group; and 4) an appropriate model for the management of the public minded youth networks in Laharnsai district. This study employed the technique of participatory action research.

Results of the study revealed that the youth problem condition mostly involved an altercation, drugs, online games addiction, sexual relationship, and classroom absence. Regarding the creation/development and change of the public minded youth group, it was found that, in the past, public minded youth groups were mostly found in schools. In 2006, there was the establishment of the "Yam Daeng Federation of Thailand." Its main objective was to be a core of development volunteer network connection. The philosophy of this group was "Creating harmonious society-helping one another for development." In 2007, there was the establishment of the "Virtue and benefit accomplishment," the 7th Burirum Provincial Dharma Practicing Center, Phosaitong temple. It activities comprised the preparation of radio program broadcast for the dissemination of virtue an ethics, big brother of virtue/ethics camp project, preparation of volunteer activities, etc.

For the process of the creation and development of the public minded youth group, the team of researchers conducted the experiment with the target youth group. This consisted of the following: 1) the youth group in Laharnsai Ratchadapisek School 2) The youth group in Laharnsai Wittaya School 3) The youth group of Baan Radrakdaen and 4) The youth group of Baan Nongbot.

However, the process of the creation of youth groups had some limitations. That was, the youth groups had limited time due to change of time span and youth roles. Besides, it is inappropriate for the youths to be responsible for various projects for a long time. Thus, they needed be big brother to facilitate the convenience in task operation. Also the creation of new youths to forward the projects continually was needed.

Keywords: networks, youth, public minded

บทนำ

เยาวชนเป็นช่วงวัยหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความสนใจและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเพื่อให้วัยรุ่น

เหล่านี้เติบโตขึ้นมาในสังคมอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้ สถานการณ์เยาวชนไทยในปัจจุบันกำลังอยู่ใน สถานการณ์วิกฤติ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ครอบครัวมีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กและ เยาวชนน้อยลงเพราะต้องมีภาระในทางเศรษฐกิจ

เพิ่มขึ้น ในขณะที่การไหลบ่าของวัฒนธรรมและกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยม ซึ่งผลพวงแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาทั้งแก่เด็กและเยาวชน รวมไปถึงที่เด็กและเยาวชนกระทำต่อสังคมด้วย เช่นปัญหายาเสพติด อาชญากรรม โรคติดต่อ ความด้อยประสิทธิภาพในการเรียนรู้ หรือพฤติกรรมความรุนแรงเป็นต้น สอดคล้องกับมุมมองของ สมพงษ์ จิตระดับ (2551: เว็บไซต์) ที่เปิดเผยว่าเด็กกลุ่มนี้จะเป็นเด็กไทยพันธุ์ใหม่และจะกลายเป็นยุวอาชญากร และมีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ

สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนนั้นมิได้ดำเนินอยู่จำเพาะอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น หากแต่ได้แผ่ขยายไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย ต่างกันก็เพียงแต่ระดับความรุนแรงเท่านั้น ดังที่โครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัดหรือโครงการ Child Watch (สถาบันรามจิตติ.2549) พบว่าปรากฏภาพรวมของสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น มีปัญหาทั้งในด้านสุขภาพอนามัย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ภาวะความด้อยประสิทธิภาพทางการศึกษา มีปัจจัยเสี่ยงจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์พร้อม ใช้เวลาไปกับการเที่ยวเตร่ ดื่มสุรายุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และการเสพสื่อลามกอนาจาร เป็นต้น

อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ มีเยาวชนทั้งสิ้น 4,128 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 21.90 ของประชากรทั้งหมด (กรมการปกครอง, 2553: เว็บไซต์) โดยที่อำเภอแห่งนี้ก็มีปัญหาเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะปัญหาการทะเลาะวิวาท เสพสิ่งเสพติด เที่ยวเตร่ เป็นต้น ซึ่งได้สร้างปัญหาให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่องจึงส่งผลให้มีกลุ่ม/องค์กรเข้ามาเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชนในพื้นที่ หลายกลุ่ม เช่น สมาพันธ์ยามแแดงแห่งประเทศไทย (กลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม) กองทุนเกื้อหนุนน้อง (กองทุน

เพื่อสนับสนุนการศึกษาและพัฒนาเยาวชน) สำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ แห่งที่ 7 ได้ให้อบรมและให้การสนับสนุนกลุ่มเยาวชน เช่น กลุ่มพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มต้นกล้าคุณธรรม กลุ่มธารธรรม กลุ่มยุวพุทธ และกลุ่มวัยใสจิตอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาได้จัดโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน โดยที่โครงการหรือกิจกรรมที่ลงสู่เยาวชน เช่น โครงการอมรมคุณธรรมจริยธรรม โครงการค่ายอาสาพัฒนา โครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำเยาวชน หรือโครงการสหันทนาการต่าง ๆ โดยต่างก็มีทิศทางไปในแนวเดียวกันคือ การส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าของตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนจนให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะช่วย สร้างวัฒนธรรมการเป็นผู้สร้างมากกว่าผู้เสพ การเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ซึ่งจะนำไปสู่บรรยากาศแห่งความดีงามในสังคม

อย่างไรก็ตามการดำเนินการพัฒนาจิตอาสาของเยาวชนของกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ นั้นล้วนเป็นไปอย่างอิสระไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมากนัก จนเกิดลักษณะของความซ้ำซ้อนในรายประเด็นหรือกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่เยาวชนอีกจำนวนมากที่ถูกกละเลย หรือการพัฒนาเข้าไปไม่ถึง ซึ่งหากมีการพัฒนารูปแบบกระบวนการที่เหมาะสม ก็จะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดเครือข่ายกลุ่มเยาวชนจิตอาสาที่สามารถสร้างสรรค์การพัฒนาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 4 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเยาวชน 2) เพื่อศึกษาการก่อเกิด/พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงกลุ่มเยาวชนจิตอาสา จากอดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างและการพัฒนากลุ่มเยาวชนจิตอาสา และ 4) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมใน

การบริหารจัดการเครือข่ายเยาวชนจิตอาสา
อำเภอละหานทราย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยเชิง
ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีขั้นตอน
การดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมการ

1. การเตรียมทีมวิจัย

- จัดประชุมทีมวิจัย
- วางแผนการทำงานร่วมกัน
- แบ่งบทบาทหน้าที่
- ฝึกอบรม พัฒนาศักยภาพ พัฒนาความรู้

ความสามารถทีมวิจัยในการเก็บข้อมูล การ
วิเคราะห์ข้อมูล และการปฏิบัติการเก็บข้อมูล
ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้
ประสบการณ์ในการวิจัย

- ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

2. การเตรียมชุมชน

- ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์
การศึกษาวิจัยกับชุมชนเป้าหมาย
- คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล
- วางแผนเก็บข้อมูลและปฏิบัติการ

ขั้นตอนการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บข้อมูลสถานการณ์เยาวชน อำเภอละหาน ทราย

- สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในพื้นที่
เป้าหมายการดำเนินโครงการ เช่น กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น
ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป

- นำเสนอข้อมูล สรุป วิเคราะห์ ตรวจสอบ
ความถูกต้องของข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

2. เก็บข้อมูลพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงกลุ่ม เยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย

- รวบรวมข้อมูลเอกสารที่มีอยู่
- ลงพื้นที่สำรวจ ใ้เรียนรู้เพิ่มกับ
กลุ่มเป้าหมาย

- นำเสนอข้อมูล สรุป วิเคราะห์ ตรวจสอบ
ความถูกต้องของข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

3. การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

- การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลในระดับทีม
- การสรุปข้อมูลกับชุมชนเป้าหมาย
- สรุปข้อมูลภาพรวมของชุมชนเป้าหมาย
จัดเวทีวิเคราะห์ ข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย
พร้อมหาแนวทางในการปฏิบัติการ

4. ศึกษาดูงานนอกพื้นที่ เรื่องการบริหารจัดการ เครือข่ายเยาวชนจิตอาสา

5. ปฏิบัติการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจิต อาสาอำเภอละหานทราย

- ประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อวางแผน
ปฏิบัติการ

- คัดเลือกโครงการจิตอาสา ของกลุ่ม
เยาวชนเพื่อเป็นกลุ่มทดลองในการสร้างเครือข่าย
จิตอาสาจำนวน 4 กลุ่ม

- ปฏิบัติการประชุมสัญจรในพื้นที่โครงการ
ของกลุ่มเยาวชนเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อติดตามผล
และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

- สรุปผล และวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

6. การสรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงานผล การศึกษา

- จัดเวทีสรุป วิเคราะห์ผลการศึกษา
- จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาคือต่อ
สาธารณะ

- จัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับ
สมบูรณ์

ผลการศึกษา

1. สถานการณ์ปัญหาเยาวชน อำเภอละหาน ทราย จังหวัดบุรีรัมย์

ในพื้นที่เคลื่อนไหวของโครงการ พบว่า
สถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในพื้นที่เป็นไปใน
ลักษณะเดียวกันประกอบด้วยปัญหาทะเลาะวิวาท
ยาเสพติด การติดเกมออนไลน์ ชู้สาว ตลอดจน
การหนีเรียน เป็นต้น ซึ่งปัญหาการทะเลาะวิวาท

เป็นปัญหาที่พบเห็นโดยทั่วไปในเขตอำเภอ ละหานทราย เช่นการตั้งแก๊งทะเลาะวิวาทระหว่าง หมู่บ้าน ระหว่างโรงเรียน หรือแม่แต่ในโรงเรียน หรือในหมู่บ้านเดียวกัน สถานการณ์ที่นำไปสู่การ ทะเลาะวิวาทคือ ในงานที่มีมหรสพหรือกิจกรรมที่ นำพาให้เยาวชนมารวมกันเป็นจำนวนมาก เช่น งานกีฬา ตลาดนัด เป็นต้น ซึ่งการตีมีสุมจะ เป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เยาวชนตีกัน และ เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทในที่สุด ปัญหา สถานการณ์เด็กและเยาวชนอำเภอละหานทราย พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความเป็นวัยรุ่น ที่มีความตีกันเอง อยากรู้ อยากลอง และให้ ความสำคัญกับการคบเพื่อนมาก

2. การก่อเกิด/พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่ากลุ่มเยาวชนจิตอาสา ของอำเภอละหานทราย ไม่ปรากฏภาพที่เด่นชัด มากนัก โดยส่วนใหญ่กลุ่มเยาวชนที่ทำงานจิต อาสา มักเกิดในสถานศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนขบวนการจิตอาสา ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2549 นายธนา โพธิ์ใส พร้อมด้วยสมาชิกจำนวน 8 คน ได้ร่วมกันก่อตั้ง “กลุ่มยามแดง” ขึ้นโดยมี วัตถุประสงค์หลักคือการเป็นแกนกลางในการ เชื่อมเครือข่ายด้านการอาสาพัฒนา ซึ่งมีปรัชญา ของกลุ่มว่า “สร้างสังคมสมานฉันท์ ร่วมกัน พัฒนา” โดยกิจกรรมหลักที่ปฏิบัติคือการออกค่าย อาสาพัฒนา จัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชน เป็นต้น จนกระทั่งมีการขยายเครือข่ายไปทั่วประเทศ จึง เปลี่ยนชื่อจากกลุ่มยามแดง เป็นสมาพันธ์ยามแดง แห่งประเทศไทย ในที่สุด

นอกจากนี้ในปี 2550 ได้มีการก่อตั้งชมรม พัฒนาคุณธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ สำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบุรีรัมย์ แห่งที่ 7 วัดโพธิ์ ทรายทอง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการเชิญชวนเยาวชนที่ผ่านการอบรมจากทาง

ศูนย์ให้กลับเข้ามาช่วยงานวัด เช่น การเป็นพี่ เลี้ยงให้กับผู้เข้าอบรมในรุ่นหลัง ๆ หรือการ ช่วยงานทั่วไปของวัด จนในที่สุดจึงเกิดการ รวมตัวกันเป็นชมรมพัฒนาคุณธรรมและบำเพ็ญ ประโยชน์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบุรีรัมย์ แห่งที่ 7 วัดโพธิ์ทรายทอง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ในที่สุด กิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ประกอบด้วยการจัดรายการวิทยุเพื่อเผยแพร่ คุณธรรมจริยธรรม การเป็นพี่เลี้ยงโครงการอบรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมของวัดโพธิ์ทรายทอง และ กิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ เป็นต้น

3. รูปแบบและกระบวนการสร้างและการ พัฒนา

กลุ่มเยาวชนจิตอาสาคณะผู้วิจัยได้ทดลอง กับกลุ่มเยาวชนเป้าหมายประกอบด้วย กลุ่ม เยาวชนโรงเรียนละหานทรายรัชดาภิเษก กลุ่ม เยาวชนโรงเรียนละหานทรายวิทยา กลุ่มเยาวชน บ้านราษฎร์รักแดน และกลุ่มเยาวชนบ้านหนอง โบสถ์ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบ วิธีการของกลุ่มเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหาน ทรายที่เคยดำเนินการ ตลอดจนสร้างความร่วมมือ กับคณะทำงานและเยาวชนเหล่านั้นด้วย ซึ่งมี ขั้นตอนการดำเนินงานประกอบด้วย การประชุม เตรียมกลุ่มเยาวชน เสนอโครงการและวิพากษ์ โครงการ และการนิเทศติดตาม และประเมินผล โครงการ ซึ่งผลการดำเนินงานของเยาวชนแต่ละ กลุ่มเป็นดังนี้

1) กลุ่มเยาวชนโรงเรียนละหานทราย รัชดาภิเษก ได้เสนอ “โครงการเยี่ยมเยียนเพื่อให้ กำลังใจผู้สูงอายุ” โดยการเข้าไปพบปะพูดคุย เพื่อให้กำลังใจ ให้การช่วยเหลือดูแลตามความ เหมาะสม และการมอบสิ่งของที่จำเป็นต่อผู้สูงอายุ ซึ่งจากการนิเทศติดตามของคณะผู้วิจัย ได้ มองเห็นปัญหาและอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ ระหว่างดำเนินโครงการนั้นกลุ่ม เยาวชนกำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้เวลากับการเตรียมตัวสอบ

เข้าสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนั้นเวลาและโอกาสที่จะดำเนินโครงการได้อย่างเต็มที่จึงมีน้อยตามไปด้วย

2) กลุ่มเยาวชนโรงเรียนละหานทรายวิทยา ได้เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่การประชุมที่มวิจัย การอบรมพัฒนาศักยภาพที่มวิจัย การประชุมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโครงการ การประชุมสัญจร โดย ได้เสนอโครงการชวนน้องทำความดี ทั้งนี้เพื่อบรรเทาปัญหาเด็กและเยาวชนติดเกมออนไลน์ ซึ่งแพร่ระบาดอย่างหนักในชุมชน โดยกิจกรรมในโครงการประกอบด้วย การเชิญชวนเด็กและเยาวชนมาทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่าง ๆ ในช่วงวันหยุด หรือการบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตามเมื่อมีการดำเนินโครงการมาสู่ระยะหนึ่ง ประธานกลุ่มได้ขอลงตัวออกจากโครงการ เนื่องจากมีความจำเป็นต้องช่วยงานของครอบครัวในช่วงวันหยุด ทำให้ กลุ่มเยาวชนโรงเรียนละหานทรายวิทยา ไม่อาจสร้างสรรค์งานได้อย่างราบรื่น เพราะขาดผู้นำในการดำเนินโครงการ

3) กลุ่มเยาวชนบ้านราษฎร์รักแดน เป็นการรวมตัวกันมาจากการทำกิจกรรมร่วมกันในโรงเรียนร่วมจิตต์วิทยา และได้โครงการ “เยาวชนอาสา พัฒนาชุมชน” ซึ่งมีกิจกรรมของโครงการประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนาวัด การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และกิจกรรมชวนน้องเข้าวัด กลุ่มเยาวชนบ้านราษฎร์รักแดน เป็นกลุ่มเยาวชนที่มีความเข้มแข็ง อันเนื่องมาจากประธานกลุ่มเอาจริงเอาจังกับการดำเนินโครงการ สมาชิกโดยส่วนใหญ่ของกลุ่มต่างก็เป็นเยาวชนในชุมชนบ้านราษฎร์รักแดน จึงสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อสานต่อภารกิจต่าง ๆ ของกลุ่มไว้ด้วย เพราะในที่สุดแล้วเยาวชนกลุ่มนี้ก็ต้องออกจากชุมชนเพื่อไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

4) กลุ่มเยาวชนบ้านหนองโบสถ์ เป็นกลุ่ม

เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ โดยการประสานของผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องการให้เยาวชนในหมู่บ้านได้ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นการกล่อมเกล่าจิตใจของเยาวชนให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ และเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชน กลุ่มเยาวชนได้เสนอโครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยจะร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านโดยการกำจัดขยะในทุกวันเสาร์ การจัดตั้งธนาคารขยะในชุมชน เป็นต้น ผลการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนบ้านหนองโบสถ์ พบว่าได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนทุกวันเสาร์ ซึ่งเมื่อดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่งพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการลดน้อยลง ทั้งนี้เพราะขาดการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แนะนำให้มีการปรับกิจกรรมให้หลากหลายและมีการสร้างแรงจูงใจในหลายๆ รูปแบบ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนบ้านหนองโบสถ์แม้จะยังไม่ประสบผลสำเร็จในทุกกิจกรรม แต่เป็นกลุ่มเยาวชนที่มีพี่เลี้ยงอยู่ในชุมชน และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนอย่างแท้จริง จึงมีโอกาสในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ได้ในอนาคต

4. รูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย
จำแนกออกเป็น 2 ประเด็นคือ

1) รูปแบบกิจกรรม เนื่องจากเยาวชนเป็นวัยที่กำลังศึกษา มีความสนใจที่หลากหลายและสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ นอกจากนี้เยาวชนบางคนยังมีภาระความรับผิดชอบอื่น เช่น ต้องทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว หรือทำกิจกรรมสันทนาการอื่น ๆ ดังนั้นรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาจึงควรใช้ระยะเวลาสั้น หรือไม่บ่อยครั้งจนเกินไป ลักษณะกิจกรรมควรมีความหลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ สำหรับการสร้างกลุ่มเยาวชนมีความจำเป็นที่จะต้องมีพี่เลี้ยงให้การดูแลอย่างใกล้ชิด และควรเป็นพี่เลี้ยงที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มเยาวชนด้วย ทั้งนี้เพราะเยาวชนมีความสนใจอย่างหลากหลาย ซึ่งหากไม่มีผู้ให้การแนะนำหรือ

คอยประทับประคองดูแล ก็อาจจะเบี่ยงเบนความสนใจไปทำกิจกรรมอื่นได้

2) รูปแบบเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาที่มีความเข้มแข็งเป็นผลมาจากการสร้างกลุ่มเยาวชนแต่ละกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง มีกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่ม มีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ที่สำคัญคือมีตัวกลาง หรืออาจเป็นพี่เลี้ยงที่สามารถประสานงานระหว่างกลุ่มได้อย่างดี

สรุปผลและวิจารณ์

กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเยาวชนจิตอาสาอำเภอละหานทราย คณะผู้วิจัยมุ่งดำเนินการกับเยาวชนเพราะเยาวชนเป็นวัยที่มีความอยากรู้ อยากลอง ซึ่งหากได้ปลูกฝังแนวคิดเชิงสร้างสรรค์แล้ว ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539:77) ที่กล่าวถึง การปลูกฝังการมีจิตอาสา นั้น ควรปลูกฝังให้เกิดตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรม วัฒนธรรมเป็นอย่างดี เพราะเด็กยังเป็นไม้อ่อนที่ดัดง่าย การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย และโดยเฉพาะความเหมาะสมด้านพัฒนาการทางจิตใจของเด็ก จะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และผู้ใหญ่ได้มาก เพราะในวัยเด็กจะสามารถมองเห็นความแตกต่าง สามารถคิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะวัตถุออกเป็นหมวดหมู่ขั้นตอน รู้สึกคิดโดยการใช้การสร้างความสัมพันธ์ เชื่อมโยงได้ เด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว แทนการสนใจตนเอง

จากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีความตระหนักและเห็นคุณค่าในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมทั้งนี้เกิดจากปัจจัยที่มีอยู่ในตัวเด็กและเยาวชนอยู่แล้ว และปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เห็นคุณค่าและผลประโยชน์ที่จะเกิด

ขึ้นกับตนเองในระยะยาว ดังสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543:13 อ้างใน วรภัทร์ แสงแก้ว, 2553:10) สรุปว่าจิตอาสา หรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก 1) ปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นสำนึกที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคล ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมของการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้ จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาตัดสินว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใดก็จะมี การฝึกฝนและสร้างสำนึกเหล่านั้น และปัจจัยภายนอก ที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้ง ที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลาและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน และบุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กรวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือการได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึกจิตอาสา

สำหรับกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจิตอาสา เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วมิได้บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งเมื่อพิจารณารายประเด็นตามกรอบแนวคิดของในทัศนะของ ชนิษฐา กาญจนรังสีสินนท์ (มปป:เว็บไซต์) ซึ่งกล่าวถึงแนวทางทั่วไปสำหรับการสร้างเครือข่ายซึ่งแปลมาจากหนังสือของ IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development) เรื่อง Networking for Development เขียนโดย Paul Starkey ซึ่ง Starkey แล้วพบว่า ด้านวัตถุประสงค์ การจัดตั้งเครือข่ายมีชัดเจน มีการกำหนดทิศทางของ

เครือข่าย กิจกรรมหลัก และประเภทของบุคคล และองค์กรที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่าย หากแต่การกำหนดวัตถุประสงค์นั้นมิได้ให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นการกำหนดร่วมกันของคณะผู้วิจัย ตลอดจนมิได้มีการทบทวน เพื่อประเมินความก้าวหน้าของการทำงานของเครือข่ายว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

ด้านกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบไว้อย่างชัดเจน สร้างสรรค์กิจกรรมแรกเริ่มให้เป็นที่สนใจและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสปะทะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของสมาชิก นอกจากนี้ยังให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมเอง เป็นการเปิดทางให้เกิดความร่วมมือกันทั้งเครือข่าย อย่างไรก็ตามความต่อเนื่องของกิจกรรมมิได้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ อันเนื่องมาจากภาระหน้าที่ และข้อจำกัดของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ จนกระทั่งเยาวชนที่ต้องออกจากโครงการด้วยภาระหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปด้วย อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มแกนนำเยาวชนที่ปวารณาตนเพื่อเครือข่าย ยังติดอยู่กับกิจกรรมปกติของตนเอง ทั้งนี้ต้องมีกระบวนการเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง อาจให้มีการหมุนเวียนหน้าที่ความรับผิดชอบภายในเครือข่าย ที่สำคัญกลุ่มแกนนำควรมีการตรวจสอบความก้าวหน้าของเครือข่าย และสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกเครือข่ายคนอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยการวิพากษ์ตนเอง กลุ่มแกนนำควรมองวิธีการที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เครือข่าย และระบบการจัดการที่ให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากที่สุด เพื่อช่วยให้เครือข่ายดำรงกระบวนการวิธีการทำงานที่ใช้ได้จริง

การดำเนินโครงการวิจัยยังไม่ได้ก้าวพ้นการรวมศูนย์อำนาจเพราะคณะผู้วิจัยมีความแตกต่างหลากหลาย มาจากหลายสาขาอาชีพ

ภาระงานต่าง ๆ จึงต้องรวมไว้ที่คณะผู้วิจัยในบางกลุ่ม กอปรกับการขาดประสบการณ์ทางการวิจัย ทำให้ยากต่อการสื่อสารให้เป็นทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ในส่วนของตัวเองแม้จะมีศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์การทำงานเพื่อสังคม แต่ก็ยังจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือและการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินโครงการต่อไปประสบความสำเร็จควรมีการกระจายอำนาจ กล่าวคือเครือข่ายก็ควรมอบหมายงานและกระจายอำนาจให้กับสมาชิก ซึ่งอาจทำในลักษณะการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมบางเรื่องได้อย่างอิสระ ทั้งนี้เป็นการช่วยให้สมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมืออาชีพ มีสถานภาพและความรับผิดชอบที่ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปเมื่อองค์กรแหล่งทุนปิดการช่วยเหลือ

การติดตามผลและประเมินผล เครือข่ายมีการติดตามผล และประเมินผลเป็นประจำ ซึ่งไม่เพียงแต่ประเมินความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่องเท่านั้น แต่มีการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะ ๆ ด้วยการนิเทศติดตาม การเยี่ยมเยียน และการประชุมสัญจร เป็นต้น อย่างไรก็ตามพบว่ากระบวนการพัฒนาอันเกิดจากการติดตามประเมินผลนั้นเกิดขึ้นน้อยมาก ทั้งนี้เพราะมีเงื่อนไขและข้อจำกัดในการทำงานของเยาวชนที่ต้องมีภาระทางการศึกษาเป็นภารกิจหลัก

กล่าวโดยสรุปการดำเนินโครงการกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจิตอาสา อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ พบอุปสรรคมากดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งหากจะดำเนินโครงการให้ได้ผลอย่างแท้จริงนั้นจะต้องดำเนินการในกลุ่มเยาวชนเล็ก ๆ เฉพาะกลุ่มเล็ก และในการสร้างกลุ่มเยาวชนมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเลี้ยงให้การดูแลอย่างใกล้ชิด และควรเป็นที่เลี้ยงที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มเยาวชนด้วย ทั้งนี้เพราะเยาวชนมีความสนใจในการเรียนรู้ใน

เรื่องราวต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งหากไม่มีผู้ให้การแนะนำหรือคอยระดับประกองดูแล ก็อาจจะเบี่ยงเบนความสนใจไปทำกิจกรรมอื่นแทนได้ ซึ่งเมื่อเกิดกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ ที่เข้มแข็งอย่างแท้จริงแล้ว การสร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสา ก็จะเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานร่วมกันของกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ ต่อไป

หนึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือการสร้างกลุ่มเยาวชนนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ ประการสำคัญคือช่วงเวลาที่ยากัดในการดำเนินโครงการของเยาวชน เพราะเมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่ของเยาวชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การจะให้เยาวชนรับผิดชอบหรือดำเนินโครงการต่าง ๆ ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ อาจจะไม่เหมาะสมกับสถานภาพของวัย แต่หากจะให้โครงการเยาวชนดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงคอยอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน และมีระบบในการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อมาต่อยอดการดำเนินโครงการของ

เยาวชนรุ่นเก่าอย่างต่อเนื่อง ส่วนการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการ การศึกษาการพัฒนาของกลุ่มเยาวชน (รายประเด็น) โดยกำหนดขอบเขตให้เป็นกลุ่มเยาวชนขนาดเล็ก และการศึกษาการสร้างและพัฒนาเครือข่ายในกลุ่มเยาวชนที่ประสบความสำเร็จ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยการร่วมแรงร่วมใจกันของคณะผู้วิจัยทุกท่าน ประกอบด้วย คุณอัครเดช หลาบนอก คุณอภิเชษฐ์ ภาสตา คุณนิตยาพร สาเทียณ คุณสังวาล สายบุตร คุณศักดิ์รียอย พุทธิชาติ คุณดำรงพล ปานใจนาม คุณธนพงศ์ สิงห์มันัส คุณชาญณรงค์ สิงห์ค้อ คุณศรีรัตน์ เตือนขาว และคุณเพชร ถนอมพวง ขอขอบคุณนำชมชนอำเภอละหานทราย สมาชิกกลุ่มเยาวชน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนทุนในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2553). *ระบบสถิติทางการทะเบียน*. จาก <http://stat.bora.dopa.go.th/stat/>. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2554.
- ชินษฐา กาญจนรังสีนนท์. (มปป). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา*. จาก www.northphc.org/doc/net.doc สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2554
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2539). *ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม: การวิจัยและพัฒนาบุคคล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัญจร. (2543). *สำนักไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย.
- วนภัทร์ แสงแก้ว. (2553). *การพัฒนาแกนนำจิตอาสาป้องกันเอดส์เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันรามจิตติ. (2549). *สภาวการณ์เด็กและเยาวชนปี 2547-2548*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2551). *นักวิชาการซีเต็กไทยเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 “ลอกคราบ” สู่ยุคอาชญากรรม*. จาก <http://www.manager.co.th/>. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2552